

schap uit het
r de kennende
tellingen" van
rnen der waar-
ve moet schei-
r de geboorte
nebeeldige ver-
e geschiedkun-
ben geen gods-
eel zijn ze ook
et, — het komt
it in het kleed

traus zijn ge-
van Jezus, en
at alles wijken
de vastigheid
de plaats van
en „eredienst
in God-mensch
nischheid".
gisch nihilisme
Door de con-
fedelijking van
igen van Hegel
verredelijking

t bewonderens-
achtgebouw,
wat ooit door
igen, was inge-
ding, tot waar-

pageerde, wei-
st het te ver-
epticisme. Een
broekt Wan-
es begrijpe-
s de zonde een
nos, dan geeft
rbij het legen-
dat men zegt-
lisme, — niets
cisme.

een teekening
ianisme. Voor
verloop ge-
zijn gebruikt
ie, dat in ons
theozorgers ge-
Tiele, Kuenen
egel ook inge-

van dit Neo-
oeger Cicero
het nummeuze
et de taal der
ag-dazerij.

het nummer
Allerzielen in
r" gekapitteld
ussehen voor-
in zijn slot-
res van „De
de baby of
de astroloog
t gastologen
en-bevredigen-
van den jong-
meedoen. Er
leren en kin-
sschen voor-
uw. Achter
akundige, dat
s, zoodat b.v.
luren LEGT,
ij als jongen
AG; en Ruys
hijst de Dag-
e „Jongeren",
aan, ligt, om
met de tegen-
vier Tweede-
er afstaat van
ihterin wil
s maken, dat
ut: niets meer
dartikel tegen
gelooven, dat
wereld, door
gezet. Er is
de bewegen,
bag" wil maar
n haar uit de
it is daarbij

keeren tot
En eerlijke
worden zóó
de sterretjes
blijft fieron
dag. En ook
ger met het
egen.

SCHILDER.

werkt op Chantepie de la Saussaye, den vader
van de ethische richting.

Een rechtstreeksche voortzetting van het Hege-
lanisme hebben wij helsefd in Bolland, die den
bijná verdoofden fakkel dezer wijsbegeerte opnieuw
heeft ontstoken en gezwaaid met onvergelykelijke
virtuositeit.

Na zijn dood hebben leerlingen de door Bolland
gestichte gemeente der redelijkheid uitgebreid.

In zijn geschrift, „Hegel en onze tijd", verklaar-
de reeds tien jaar geleden Dr. De Soppe: „Ons
land is vol van Hegelaars en Hegelaressen". Hij
verklaart dezen opbloei van het Hegelianisme eener-
zijds uit de reactie tegen het scepticisme (dus wéér
een terugschlag), anderzijds uit reactie tegen de
moderne cultuur, waarin de mensch is als een
oliedruppel in de machine.

De theosofen (Mook, „Hegeliaansch-theosofische
opstellen") hebben zich van Hegel's natuur- en
geschiedbeschouwing meester gemaakt om hun
fantastisch wereldbeeld een wijsgeerigen grondslag
te geven.

En, werkelijk, hebben de Neo-Hegelianen ook een
psalmist gevonden. Zonder nu bepaald als opper-
zangmeester te willen fungeren in den Hegeli-
aanschen tempel, heeft hij toch gepoogd aan het
stelsel zijn ritme te geven, als hij zingt van:

't Heelal feest der gedachten, waar steeds leest
De Al-Geest zichzelf en naar zichzelf blijft staren.

Want God is niet een ziel, maar d' eeuwige Rede
Buiten wie niets ter wereld zou bestaan.

De geloofsbelijdenis van Kloos luidt:

Ik voel, dat ik, als alles, uit u kwam,
En 't eenige, waar wij u door leeren kennen,
Is dat we ons trouw aan 't needrig denkbeeld
[wennen,
Wij zijn slechts flauwe vonken uit uw vlam.

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Dier-boeken.

(Hermann Löns „Mummelman".)

Het boek, dat we thans bespreken moeten,
vestigt onze aandacht op een zeer veelvuldig en
tegenwoordig ook bijzonder gewild soort van lite-
ratuur, de „dierenboeken", dat zijn dus boeken,
waarin niet menschen de hoofdfiguren zijn, maar
dieren.

In zijn nieuwen vorm, die aansluit bij het karak-
ter der nieuwer letterkunde, is het genre zeer
modern. Maar het dierenboek zelf is volstrekt niet
nieuw, integendeel, het behoort tot de alleroudste
voortbrengselen van onze literaire kunst. Geheel
aan het begin van onze letterkunde-historie staat
het dierdicht al, aanvankelijk weinig anders dan
de aanecurijng van verschillende aëtopische
fabelen, maar al heel gauw toch een soort ge-
schrift, waar meer achter zit, als de dieren naar uiter-

lijk of eigenschappen zinnebeelden gaan worden van
menschelijke deugden en ondeugden. En dan voert
dat symbolische weer consequent naar de satire
van wat gesymboliseerd is, omdat de gelegenheid
zoo bij uitstek geschikt is om te hekelen, wat
afkeuring verdient. Zoo groeit dat huiltengewoon
geestige, kostelijk-satirieke middeleeuwsche dier-
pos, dat nog altijd onze bewondering heeft, de
historie van Reinaert de Vos.

Sinds dat, in z'n stof aan het Fransch ont-
leende, maar in z'n van vernuft en humor tinte-
lende bewerking origineele stuk z'n intrede deed
in de letterkunde, was het karakter van het soort
bepaald: de moralisatie werd hoofdeigenschap van
het dierdicht en het genre werd didactisch, leerend.
Zoo kreeg het een eigen plaats in de letterkunde
en het bleef die behouden, meer of minder veel-
vuldig voorkomend naarmate de didactiek meer
of minder paste in het kader van den tijd. Het
dierenboek, in dicht- of prozavorm, hoort bij onze
Nederlandsche letterkunde, omdat het volkomen
past bij onzen moraliseerenden volksaard.

En toch is het nooit los van buitenlandschen
invloed: de meeste proeven zijn vertalingen of
omwerkingen van vreemde producten, maar dan
zoo, dat ze als het ware genaturaliseerd zijn.
Misschien is dit te verklaren uit het feit, dat de
dieren uit de eigen omgeving meest huisdieren
zijn en dus hoofdfiguren als de leeuw, de beer,
de wolf van elders moesten worden gehaald, ter-
wijl ook het noodzakelijk operatie-terrein van dichte
bosschen en bergen met hollen en gaten hier ont-
brak — in ieder geval, duidelijk waarneembaar
is het, het Nederlandsche dierboek, hoezeer in z'n
bewerking ook karakteristiek nederlandsch, is in
z'n gegeven slechts zelden origineel.

Dit ter inleiding op wat we zien inzake het
moderne dierenboek. Het is veel frequenter in de
tegenwoordige letterkunde dan ooit te voren, het
is veel fijner van opvatting ook, maar even sterk
staat het onder buitenlandschen invloed: wat we
aan dierenboeken hebben in onze Nederlandsche
literatuur, is in groote meerderheid vertaald.

Geheel veranderd bij vroeger echter is het karak-
ter der dieren-verhalen. Niet meer de moralisatie
is hoofdzak, al ontbreekt die gewoonlijk toch niet,
maar de psychologie. Wel hebben de dieren nog
menschelijke gedachten, worden ze sprekende in-
gevoerd en zijn ze soms menschelijk in hun doen
en laten, maar dat alles dient niet meer voor sym-
bolisatie of satire of moralisatie, maar is basis
voor psychologische analyse. De bedoeling is thans
de schoonheid te doen zien van het leven der
dieren, zooals het zich ontwikkelt en tiert in het
leven der natuur, 't gaat om „de ziel van het
dier" zooals Wigman zegt in een term, dien we
niet verkeerd mogen opvatten, om „dierenpersoon-
lijkheden" en „levensgemeenschappen" in het die-
renleven, 't gaat in 't eind om de liefdevolle be-
schouwing der levende natuur.

Dit streven staat niet op zichzelf. 't Hangt onge-

woord van Dr A. Kuiper, gedateerd 19 Febr. '81.
Het luidt als volgt:

Dreigde een oogenblik het gevaar, dat onze goede
Bell-ringers de komediedoor voor ons chris-
tenvolk zouden openstooten, thans blijkt reeds, dat
hun optreden er eer een grendel meer op schoof.

Naar aanleiding toch van hun minder goede tact,
om hun keurige muziek met allerhande grappen op
te smukken, ontspan zich in onze pers een ernstig
debat over het „Publiek Vermaak", dat eer de oude
palen nog dieper inheide in den bodem, dan dat
het de vroegere slagboomen vallen liet.

In verband hiermee juchte ik zeer het denkbeeld
toe, om ook eens een stem uit het Buiten-
land over deze ernstige maatschappelijke aange-
legenheid te doen hooren.

Er zijn nu eenmaal christenen in den lande, die
al wat van onzen eigen bodem komt onfrisch en
muf vinden, maar aanstonds zich gewonnen geven,
als het een vreemde is, die aan het woord komt.

Er zijn ook christenen, die niet van een courant
houden, en zelden gesticht worden indien het ver-
maan den preekvorm mist.

Eindelijk zijn ze er ook, die, om licht te bevroeden
redenen, op het kante af alles wantrouwen wat
komt uit den Calvinistischen hoek; maar die met
open armen inhalen al wat zich hult in de kleedij
der modernen orthodoxie.

Welnu, voor deze drie categorieën kan dit boekje
doen wat De Standaard, met zijn artikelen
over Publiek Vermaak, niet vermocht.

Dit boekje komt nu eens niet uit Amsterdam,
maar uit Genève, en sprak oorspronkelijk Fransch,
geen Hollandsch.

Ook zijn het geen courant-artikelen, maar stich-
telijke, aan een Schriftwoord vastgeknoopte, toe-
spraken.

En, wat ik vooral niet verzwijgen mag, ze spreken
den christen toe van uit een standpunt, dat heusch
noch puriteinsch, noch calvinistisch is, en eer ge-
qualificeerd zou moeten worden als soms hellend
naar den Groninger kant.

Kon dus de artikelen-reeks in De Standaard
het meer stoere, en dit boekje (ondanks sommige
onzuivere beschouwingen) het soepele deel van ons
christenvolk in de conscientie vatten, dan zou er
van twee kanten tegelijk een slagboom tegen het
binnendringen van het publiek vermaak zijn opge-
steld, en de neiging tot wereldgelijkvormigheid mis-
chien weer eenigermate getemperd zijn.

twijfeld nauw samen met de richting, die in onzen
tijd de natuur-historische wetenschap steeds meer
volgt; als altijd reflecteert de literatuur hier het
beeld der heerscheende verhoudingen. Immers psy-
chologische analyse is de voornaamste karakter-
trek van de verschillende zuiver-wetenschappelijke
en populair-wetenschappelijke geschriften; die op
biologisch gebied verschijnen. Wat op dit terrein
de geschriften van mannen als Buytendijk, Stomps,
of Fabre, Heimans, Thysse, Sijnders, Wigman e.d.
bedoelen, beoogen de dierenboeken op literair
gebied. Alleen — en dit is voor mij argument
om in de straks uitgesproken meening omtrent
de oorzaak van den buitenlandschen invloed de
vermoedelijk-juiste te zien — het wetenschappelijk
gebaseerde werk waarnaar ik verwees, is wel
origineel: Buytendijk's „De wijsheid der mieren",
Fabre's „Het leven der Insecten"; „Vogelleven
in Nederland" van Wigman, Heimans' „Uit ons
Krijtland" enz. berusten op eigen waarnemingen
en onderzoekingen....

Welke dan in de literatuur de dierenboeken
zijn? De leerrijke en spannende verhalen van
Long, „Dierenleven in de Wildernis", „Het bosch-
volkje", „Boschgeheimen", de veelgelezen Cur-
wood-boeken: „Kazan de Wolfshond", „Thor de
beer"; „Evarts' „Breed, de gele wolf"; „Als de
Natuur roept" of „Pit-tah", de grijze wolf" van
Jack London, enz.

Ik noem deze titels opdat degenen, die van
zoodanige literatuur wat meer weten willen, hun
keus kunnen doen: de lectuur is spannend ge-
noeg, en, althans wat betreft de hier genoemde
boeken, ook voor het beoogde doel geschikt: ze
wekken liefde voor de levende natuur, kweken
opmerkzaamheid aan voor het kleine en groote
in de redeloze wereld rondom ons. Als we met
Long „Zonder geweerd op jacht" gaan, of hem
volgen „Op eenzame zwerftochten" leeren we
luisteren naar haar talloze geluiden, en als een
wonder kennen wat we te voren achteloos voorbij-
gingen.

Evenwel — ook daarop moet ik wijzen nu we
spreken over geheel de soort van literatuur — het
figu is ook hier, als in alles, teer en spoedig
geschonden; het gevaar is groot, dat de verhalen
ontaarden in jachtavonturen van steeds grilliger
vormen en al zonderlinger gehalte, omdat het sen-
sationeelo ten slotte meer lezers trekt dan het
psychologische of emotioneelo. In sommige boeken
van Curwood en Jack London zien we daarvan
al bedenkelijke symptomen en in de wonderlijke,
eindeloze Tarzan-histories van Burroughs is de
sensatie al de hoofdzak geworden en de zooge-
naamde psychologie niets dan ziekelijk-fantastische
onmogelijkheid. Mensch-dieren en dier-menschen
spelen in die boeken voor de film, en met de
reële waarde is ook de literaire waarde ver-
dwenen: sensatie is een stikgas voor de kunst.

Het laatste — 't zij aanstonds erkend — geldt
niet van het boek, dat ons tot deze beschouwing

Daarbij zegene het de Heere onze God, die niet
in het „doen spelen of zien spelen" van rollen
een welbehagen heeft, maar daarin, dat we in
het werkelijke leven wandelen zullen voor
zijn aangezicht oprechtelijk.

De drie pleidooien van Ds Tophel, die nu volgen,
dragen tot titel: De liefde tot den naaste,
Ons eigen zieleheil en Christus in ons.
Aan het slot vinden we dan nog een Aanhang-
sel met „bewijsstukken ter rechtvaardiging".

A. Pierson, Oudere Tijdgenooten, blz. 66
vv. wijst er op, dat het tooneel in den Reveilkring
gerekend werd tot de wereldsche genoegeus. Zie
ook: Geschenk van een christelijk vader
aan zijn opwassende kinderen. Naar den
XIVden druk van het Engelsche werk van John
Angel James voor den Hollandschen lezer bewerkt,
door Nicolaas Beets, Amsterdam, Johannes Müller,
1844. Hoofdstuk 16: Over het Tooneel.

Sinds vond ook in den Reveilkring een meer
wereldsche geest ingang. Daarvan schreef Dr Kuy-
per in De Standaard van 21 Febr. 1881:

Onze hoogere standen zijn voorgaan met op
weelderige soirées, waarop heel de omgeving den
zondaar in den mensch vergeten deed, de belijdenis
van den Man van smarte te huwen aan de verrijn-
heden van een wereldsche genotzucht. Slechts één
grens bleef nog een tijdlang onoverschreden: in ons
goede vaderland ging een man of vrouw, die Jezus
lieft, nog niet publiek uit. Een christen in deze
landen ging niet naar de komedie! Maar nu in
de laatste jaren zelfs die grens niet meer heilig
bleek; en men van links en rechts hoorde van
vaders en moeders uit de kringen van het reveil,
die niet inzagen waarom men zijn kinderen zulk
een onschuldig genot onthouden zou; en er nu
onlangs zelfs een zoo sterke genotzucht ook in chris-
telijke kringen bleek te werken, dat de lafste grappen
en gansch zouteloze liederkens door mannen van
naam onder de christenen in bescherming werden
genomen, ja, in verband met muzikaal genot, onder
christelijke vlag, zelfs werden aanbevolen; — nu
scheen ons de maat derwijs vol te loopen, dat
langer zwijgen plichtverzaking ware geweest en
ernstige waarschuwing ter weer vastzetting van de
oude palen geboden scheen.

Later schreef Dr Kuiper over het tooneel nog
in Het Calvinisme en de Kunst, 1888.